

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”

ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ

реферат

по учебната дисциплина:

Свят, езици, онтологии

На тема:

Томас Нейджъл – «Какво е да си прилеп?»

Изготвила:

Факултетен номер:

София, 2013г

I. Въведение

Томас Нейджъл смята, че съзнанието е онова, което прави проблемът разум-тяло неразрешим. Според него именно заради това в последно време този проблем често се оставя настрана. Най-вероятно заради това и материалистите като Сمارт не му отделят достътно внимание. Те са се фокусирали върху проблема за редуцирането на менталното до физическото, върху анализи на мисловните феномени и свързаните с тях понятия разглеждайки го като отношенията между вода и H₂O, Машината на Тюринг и IBM машината и т.н. Нейджъл иска да обясни защо примери от този тип не ни помагат в разбирането на проблема разум-тяло. Физикализмът е успешен в много редукционистки теории по много въпроси, но това, което Нейджъл се опитва да докаже, е че менталните състояния и по-специално съзнанието и преживяванията могат да бъдат видяни единствено в субективен контекст и никога обективно. Редукционизмът е процес, чрез който ние максимално се опитваме да намалим нашата зависимост от специфичния случай на преживяването и правим опит за създаване на общовалидна дефиниция. Подобни теории винаги са били склонни да работят безпогрешно в сфери като физиката, математиката и науката изобщо. Нейджъл обаче твърди, че всеки организъм, който преживява съзнание е уникално, защото нито един друг организъм не може да сподели това преживяване.

II. Съзнание

Той вярва, че съзнателният опит съществува в много различни форми на живот. Въпреки това той не е съвсем сигурен дали той съществува при по-низшите животни и какво точно би могло да бъде смятано като доказателство за наличието на съзнание.

Независимо от това, фактът, че даден организъм изобщо има съзнателно преживяване, според Нейджъл означава, че има нещо, което е „това да бъдеш“ този организъм. Това той нарича субективен характер на преживяването.

Този тип субективен характер на преживяването обаче не е уловен от нито една от теориите, които се опитват да редуцират менталното до нещо друго. На първо място всички те са логически несъвместими с неговото отсъствие. Този субективен характер не би могъл да бъде анализиран и обяснен с понятията на функционални или интенционални състояния, тъй като те могат да бъдат приписани на роботи, които имат сходно с нашето поведение, но не преживяват нищо. Тук Нейджъл разглежда две гледни точки от съзнателното преживяване, използвайки примери за роботи и животни. При роботите ние можем да програмираме определени функционални и интенционални състояния, с което да повлияем на тяхното поведение, но те няма да бъдат съзнателни по начина, по който са хората. Той си противоречи чрез опита си да осъзнае всъщност сложността на тези роботи. Той твърди, че може би ако роботите бяха създадени достатъчно сложно, би имало малка вероятност да развият някакъв тип съзнателност, макар и не особено подобен на нашата. Тази теза той подкрепя с примера за животните – много животни имат съзнателни преживявания, дори и при отсъствието на език и мисъл. Оттук следва, че роботите биха могли да бъдат програмирани да имат възможността да имат преживявания, макар че с приписването им на съзнание стигаме твърде далеч.

Обикновената роля на преживяването в генерирането на типично поведение по определен начин също не може да изясни този специфичен характер. С това Нейджъл не цели да отрече, че съзнателните ментални състояния пораждат поведението или че те могат да бъдат характеризирани с функционалистки термини. Той се опитва да отрече само това, че този тип анализи върху менталните състояния биха могли да бъдат наречени завършени. За да бъдат редуцирани менталните състояния до нещо друго, първо трябва да се анализира напълно какво е това нещо да се редуцира. Ако бъде изпуснат субективният характер на менталните състояния в този анализ, той става безсмислен за по-нататъшно продължаване. Няма смисъл и да се смята, че редукцията която изглежда приемлива, изпускайки съзнанието като елемент, може да бъде разширена така, че да бъде способна да го включи.

Именно този субективен характер на преживяването е това, което е най- трудно да бъде обяснено от една физикалистка теория. Това се нарича квалиа. Франк Джаксън твърди, че има някои характеристики на телесните усещания в частност, но също и на някои определени преживявания на възприятията, които не съдържат никакво количество от чиста физична информация. Не е възможно да се изключат феноменологичните свойства на опита от редукцията по начина, по който ние

изключваме феноменалните свойства на дадено вещество, когато му правим физично или химично описание. С други думи, ние не можем да кажем, че това е просто по начина, по който изглежда на човешкия ум, защото в дадения случай именно това е нещото, което ние се опитваме да обясним. От друга страна пък е невъзможно да се даде физично обяснение на този субективен характер на преживяване, тъй като това е обвързано с единична или специфична гледна точка, а това именно онова, което обективното му описание би пропуснало.

Важно е да се разграничи това нещо да е по подобие като нещо и това самото преживяване да се отнася до субекта сам по себе си. Нейджъл твърди, че „ако умозаклучението от нашия собствен опит е включена в идеята на това какво е да си прилеп, то това умозаклучение би било непълно”. Това е несериозен аргумент от страна на Нейджъл, защото се оказва, че той се опитва да премахне „умозаклучението от нашия собствен случай”, което не подпомага логическата последователност на това, което се опитва да каже.

III. Прилепите

Томас Нейджъл решава да обясни разликата между субективното (*pour soi*) и обективното (*en soi*), между субективността и гледната точка. Той смята, че това не е лесна работа, но желае да подчертае важността на субективните черти и затова разглежда един промер, в който ясно се вижда разликата между двете понятия. Той приема, че прилепите като представители на бозайниците имат до известен смисъл преживявания. Това би трябвало да значи, че има нещо като „това да си” прилеп. Въпреки това техните дейности и сензорна система са много различни от тези на хората. Прилепите възприемат разстояния, размери, форми, движения и релеф на нещата чрез орган, наречен сонар, или ехолокация. От там можем да направим извода, че няма причина да мислим, че техният опит е субективно подобен на нашия. Тъй като нашето въображение работи само върху личния ни опит, то не би ни помогнало просто да си представим какво би било да летиш през нощта, да слушаш ехота, да ловиш буболечки с уста и т.н. Всъщност всичко, което можем да си представим, е само какво би

било за нас да бъдем ние самите прилепи. Това, което искаме да разберем обаче, е какво би било за един прилеп да бъде прилеп. Тъй като нашата „фундаментална структура“ остава същата, нашето преживяване няма как да бъде като това на прилепите. Според Нейджъл не е ясно дали можем да прикрепим всякакво значение, ако предположим, че имаме неврофизиологичната структура на прилеп. А дори и да можем да си представим постепенно да се видоизменим във прилеп, нищо от сегашната ни структура не би ни позволило да си представим какво би било да сме такъв.

Въпреки, че можем да припишем различни основни типове преживявания на прилепите, подобно на глад, страх, болка и т.н., ние не можем да знаем какъв е субективният характер на всяко от тези преживявания. Ако съществуваха извънземни със съзнание, ние не бихме имали възможността да характеризираме техните преживявания в тези основни термини. Под това „какво е това да си нещо“ Нейджъл няма предвид това, на което напомня и прилича, а това какво е да си самият субект. Проблемът разбира се не се ограничава в рамките на прилепите и извънземните, а съществува дори и между едно човешко същество и друго. На нас например ни е трудно да разберем какво е да си глух или сляп по рождение, а на глухите и слепите пък им е трудно да разберат какво е да чуват и виждат. Това обаче не ни спира да вярваме, че има нещо като това да бъдеш този друг човек. В същия ред на мисли прилепите и извънземните биха изпитали трудности да разберат какво е това да бъдеш човешко същество. Би било грешка от страна на извънземното да заключи, че след като не може да си представи какво е това то да бъде нас, то ние нямаме съзнателен опит. По същия начин също ще бъде и грешка, ако ние заключим, че щом не можем да си представим какво е да си прилеп, прилепът няма съзнателен опит.

IV. Връзката между фактите и понятията

Идеята на Нейджъл за действителността на субективните преживявания на останалите е свързано с мнението за съществуването на факти отвъд границите на нашите човешки понятия. Той не просто има за цел да заяви съществуването на факти, за които никога не бихме имали понятия, за да можем да ги разберем, защото в крайна сметка

всички ние бихме могли да бъдем унищожени от ядрена война или епидемия да речем. Той цели също така да каже, че има факти, за които ние никога няма да имаме понятия, за да ги разберем, дори и ако човечеството съществува вечно просто защото не сме устроени по този начин. Размисълът на Нейджъл по въпроса какво е това да си прилеп следователно го води до заключението, че има факти, които не се съдържат в истината на твърдение, което може да бъде изразено но човешки език.

Макар, че авторът не цели да се занимава с тази тема тук, той е на мнение, че това му позволява да каже, че фактите за субективния характер на преживяването може би са обвързани с определена гледна точка. Когато той говори за тази определена гледна точка, няма предвид поверителността на индивидуалното преживяване. По-скоро той говори за определен тип или вид гледна точка. Има определен смисъл, в който дадено човешко същество може да каже, че той или тя знае какво е преживяването на друго, сходно му, човешко същество. Нейджъл не повдига просто епистемологичния проблем, че ние не можем да знаем какво е да си прилеп, но и по-дълбокия проблем, че ние не можем да формираме понятие за това какво е да си прилеп на първо място, а следователно и да знаем какво е. Тази задача обаче става по-трудна, когато другото същество е различно от нас.

V. Проблемът разум – тяло

Ако фактите за субективния характер на преживяването могат да бъдат разбрани само от определена гледна точка, тогава е „мистерия“ как те могат да бъдат наблюдавани във физическата разработка на организма. От друга страна пък тези физически факти за даден организъм са винаги и по необходимост обективни. Те могат да бъдат разбрани от много гледни точки от различни видове организми и не е необходимо да си прилеп, за да разбереш неврофизиологията на прилеп, или човек, за да разбереш човешката неврофизиология.

Разликата между субективната и обективната гледна точка не е просто аргумент против редуцирания или теорията за идентичността на разум- тяло. Ние можем да си представим извънземно, нямащо нашата зрителна система, но въпреки това имащо способността да дава обективно знание за дъгата, мълниите или облаците. Въпреки че понятията за тези неща са обвързани с човешката гледна точка, физическите събития, изведени от тях, не са. Нейджъл разглежда субективното и обективното като въпрос на градуси. Той не се задължава да отговори на въпроса дали има крайна точка на континуума, свършено обективната природа на нещо. Той твърди, че в случай на нещо като изучаване на мълнията, има смисъл да се стига колкото се може по- далеч в обективната посока. В случая на преживяването обаче връзката с определена гледна точка е много по- тясна. Не е ясно какво се има предвид под „обективния“ характер на преживяването, извън гледната точка на субекта на това преживяване. Например какви би останало от ова какво е да си прилеп, когато се премахне гледната точка на самия прилеп? Ако преживяването обаче нямаше в допълнение към субективния характер някаква обективна природа, която би могла да бъде изучавана от различни гледни точки, то как бихме могли да кажем, че марсиански или дори човешки неврофизиолог е изучавал мисловните ми процеси само от различна гледна точка, така както би изучавал, да речем, мълниите от различна гледна точка? С други думи, Нейджъл се опитва да каже, че тези преживявания трябва по необходимост да имат и обективно присъствие.

Това повдига проблема за редуцирания на разум-тяло. В успешните типове редуцирания ние се движим в посока все по- голяма обективност и далеч от специфичната човешка гледна точка. Например звуците са вълни в определена среда, а синьото са късите дължини на светлинните вълни. Представителите на различни видове биха могли да се отнесат към обща реалност единствено абстрахирайки се от техните собствени видови гледни точки. Въпреки това изглежда, че ние не можем да проследим този модел с преживявания. Тук сякаш няма смисъл да се говори за движение от субективно явление към обективна реалност и изглежда, че не можем да стигнем до лежащата в основата реалност, оставяйки нашата човешка гледна точка на заден план и характеризирайки нашия опит по начин, който дори и извънземните биха разбрали. Това всъщност по- скоро би ни отдалечило отколкото приближило до истинската природа на човешкото преживяване.

Нейджъл е критичен към съвременната философия, която по негово мнение се опитва да пробута обективното или бихейвиористското описание на разума за правилно, така че да не остане нищо друго, което да не може да бъде редуцирано. Ако вярваме, че физичната теория на разума би обяснила субективния характер на преживяването, ние трябва да признаем, че няма теория, която да го прави цялостно. Ако пък е вярно, че мисловните процеси са физични мозъчни процеси, то въпреки това е вярно и, че има нещо като това да бъдат преживявани такива именно мозъчни процеси. А какво точно е това, остава загадка. Авторът обаче не иска да заключи, че физикализмът е грешен или безсмислен. Ако физикалистка хипотеза започва с неправилен анализ на ума, ние на

първо място не можем да заключим каквото и да е било за нея. Това, което можем да кажем е, че физикализмът е позиция, която ние не можем дори да разберем, защото ние нямаме идея какво би било това той да бъде истинен.

Възражението, което може да възникне, е че физикалисткото твърдение, че физикалисткото твърдение, че „мисловните състояния всъщност са мозъчни състояния” не е безсмислено, тъй като за да бъде разбрано, не е необходимо да сме наясно кои мозъчни състояния са те. Всичко, което трябва да знаем, е смисълът на това, че н”нещо е”, а какво по- просто от това? Отговорът на Нейджъл към това възражение е, че привидната яснота на това „нещо да е” е измамна. Нашето разбиране на изречения от типа на „X е Y” зависи от нашето знание за X и за Y и това, към което реферират, а не от значението на думата „е”. Когато X и Y са коренно различни неща, ние обикновено не разбираме такива изречения. Нейджъл дава пример с това на някой, който не разбира от физика, да му се каже, че „Материята е енергия”. Всичко, което той ще разбере, е значението на „е”, но никога няма да сформира понятие защо това твърдение е истинно, защото няма да има теоретичното знание.

Сегашното ни разбиране на твърдението, че „мисловните процеси са мозъчни процеси” е сходно с това на древните гърци, опитващи се да разберат „Материята е енергия.”. В тези случаи се изисква повече от знание на значението на „е”. Ние не знаем как мисловен и физичен термин могат да реферират към едно и също нещо. Ако приемем, че те действително могат, то в крайна сметка ние или ще реферираме не към физичните състояния сами по себе си, а към субективните мисловни състояния, благодарение на които ги познаваме, или си дадем грешно описание на това как менталните състояния реферират, например бихейвиористко такова. Въпреки това Нейджъл е на мнение, че ние все пак можем да имаме доказателство и за нещо, което не разбираме. Например човек, незапознат с метаморфозите на насекомите, който заключва гъсеница в сейф, а след седмици отваря и оттам излиза пеперуда, има доказателство, че гъсеницата се е превърнала в пеперуда. Възможно е ние да сме в сходна ситуация в отношението ни към теорията за разум-тяло. Ние имаме доказателство, че усещанията са физични процеси, но въпреки това не разбираме как точно. Дейвидсън спори, че ако менталните събития имат физични причини и ефекти, то те би трябвало да имат и физични описания. Той се придържа към това, че ние имаме причина да вярваме в това, въпреки че ние нямаме, а всъщност и не бихме могли да имаме, всеобща психофизична теория. Неговият аргумент се отнася към съзнателните мисловни процеси, но Нейджъл смята, че има смисъл и да се вярва, че усещанията са физични процеси, макар и да не сме в състояние да разберем как.

VI. Предложение

Така както го вижда Нейджъл, твърде малко неща са направени по въпроса дали може да бъде получен някакъв смисъл от преживявания, имащи обективен характер. А именно- има ли смисъл да се говори какви нашите преживявания наистина са като противостоящи на това какви ни се явяват на нас? Ние не можем да се отнесем до проблема да дадем физично обяснение за природата на мисловните състояние, след като на първо място не можем да разберем как те могат да имат обективна природа. Този въпрос е също така тясно свързан със съществуването на друг разум. Нейджъл ни предлага няколко неща. Първо той смята, че трябва временно да оставим настрана проблема за отношението между разума и мозъка. След това той е на мнение, че трябва да се опитаме да постигнем по- обективно разбиране на менталното само по себе си.

За да го направим, спроден него са ни необходими нови понятия и нов метод. Той предлага една „обективна феноменология“, независима от гледната точка на субекта на преживяването. Целта би била да опишем субективния характер на преживяването по такъв начин, който би могъл да бъде разбран и от тези, които са неспособни на такива преживявания. Имаме нужда от такъв метод и за да опишем преживяванията на прилепите. Но ние също така бихме могли да започнем с хората например, като се опитаме да изясним начин, по който да обясним на някой сляп по рождение човек какво е това да виждаш. Въпреки че Нейджъл признава, че ние евентуално ще достигнем до „празна стена“, той все пак смята, че можем да свършим по- добра работа от тази в настоящето, може би давайки обективни описания за структурните характеристики на възприятието. Една обективна феноменология от този тип, смята авторът, ще позволи въпроси за физичната основа на преживяването да имат повече смисъл.